

Rinus Sommeijer: een onderzoeker met hartstocht voor bijen

Rinny E. Kooi

**Evolutiebiologie, Universiteit Leiden
Postbus 9516
2300 RA Leiden
R.E.Kooi@biology.leidenuniv.nl**

Voor mij, in zijn werkkamer bij de Universiteit Utrecht, zit Rinus Sommeijer. Hoewel Rinus sinds december 2005 niet meer in officiële dienst is bij de universiteit maakt hij absoluut niet de indruk van iemand die aan het einde van zijn loopbaan is gekomen. Hij vertelt met onverminderd enthousiasme over zijn belevenissen.

In 1970 werd Rinus lid van de Nederlandse Entomologische Vereniging (NEV). Omdat hij kort daarop voor zes jaar naar het buitenland vertrok, kon hij niet dadelijk een actief lid worden. Later heeft hij de 'schade' dubbel en dwars goedgemaakt. Hij bezocht heel vaak de zomer-, herfst- en wintervergaderingen, elf jaar bekleedde hij binnen het dagelijks bestuur de functie van secretaris en hij was in 1989 mede-initiator van de jaarlijkse entomologendagen, waarop het toegepast entomologisch onderzoek wordt gepresenteerd. In zijn publicatielijst staan artikelen in diverse NEV-uitgaven, zoals Entomologische Berichten (7x) en de Proceedings van de Entomologendag (15x) – van deze laatste uitgave was hij ook nog eens elf keer de editor.

Rinus groeide op in Zeeland als zoon van een fruitkweker. Als kind was hij al lid van een vogelclubje. Hij hield van veldbiologie en vogels kregen extra aandacht; insecten hadden bepaald niet zijn belangstelling. In 1963 zat er een bijenzwerm in de boomgaard. Zijn vader had nog oude imkerspullen. Daar ging hij mee aan de slag en zijn belangstelling voor bijen werd gewekt en is nooit weer verdwenen. Een biologieleeraar stimuleerde hem om biologie te gaan studeren: zijn doel was toen leraar te worden. In 1964 begon hij te studeren. Tijdens zijn studie in 'de zestiger jaren' kwam hij in aanraking met de problematiek van de milieuvervuiling en de mogelijkheden voor biologische bestrijding. C.W. Stortenbeker, van het toenmalige Instituut voor Toegepast Biologisch Onderzoek in de Natuur, die colleges in Utrecht gaf, wekte zijn belangstelling voor dit onderwerp. Hij liep entomologische stages bij Peter Gruys in de experimentele boomgaard 'de Schuilenburg' in de Betuwe, bij J. de Wilde, G. Staal en H. Schooneveld in Wageningen waar hij zich verdiepte in de hormoonregulatie van ontwikkeling en tot slot bestudeerde hij bijen bij H. Veldhuis, weer in Utrecht. Rinus vertelt mij dat tijdens zijn stages zijn liefde voor de bijen werd versterkt.

In 1971 vertrok Rinus naar Trinidad als assistent-deskundige voor de FAO (Food and Agriculture Organization – de voedsel- en landbouworganisatie van de Verenigde Naties). Hij werkte daar als entomoloog voor de 'Caribbean Plant Protection Commission'. Ter voorbereiding op dit werk volgde hij nog een spoedcursus tropische landbouwentomologie in Suriname. Het werk in Trinidad was zeer gevarieerd. Op

de diverse eilanden van de Caraïben moesten plaaginsecten van gewassen (zoals cocosnoot, bonen, rijst enzovoort) worden geïnventariseerd. Daarnaast moest hij (in het Engels) mensen bij 'ports of entry' leren hoe ze dienden om te gaan met materiaal dat werd ingevoerd, hoe ze plaagdieren konden herkennen, welk materiaal in quarantaine moest worden geplaatst, enzovoorts. In een volgende baan van drie jaar in Nicaragua moest hij met een aantal collega's geïntegreerde programma's ontwikkelen om plagen op bruine bonen, rijst, mais en sorghum te bestrijden.



Na zes jaar in de tropen wilde Rinus wel weer terug naar Nederland. Toen hem in 1976 door de Universiteit Utrecht een baan (met uitzicht op een vaste aanstelling) in het bijenonderzoek werd aangeboden nam hij die aan. Hij kreeg als taak om, onder supervisie van Veldhuis, onderzoek te verrichten aan tropische bijen. Zoals hij mij vertelt was hij zijn hele verdere leven verbonden met bijen. In 1982 promoveerde Rinus op een proefschrift met als titel: Social mechanisms in stingless bees. Hij beschrijft in zijn proefschrift de onderlinge verbanden van bijen en de taakverdeling in het nest.

Door de contacten met onderzoekers in de landen waar hij voorheen had gewerkt, konden veel van zijn studenten tot in lengte van jaren op stage in deze tropische landen. In 1985 startte een toegepast onderzoeksproject aan angelloze bijen in Costa Rica. Vanaf 1989 tot 2004 is dit project gefinancierd achtereenvolgens door DGIS (Directoraat Generaal Internationale Samenwerking van het Ministerie van Buitenlandse Zaken) en door NUFFIC (de Nederlandse organisatie

voor internationale samenwerking in het hoger onderwijs). Er werd aan allerlei aspecten van bijenonderzoek en de ontwikkeling van de bijenteelt gewerkt, maar het belangrijkste was toch wel de 'institution building': een regionaal instituut voor bijenonderzoek, voorlichting en training werd opgezet, wat momenteel een vooraanstaand onderzoekscentrum in Midden-Amerika is. In de loop der jaren hebben zo'n 100 Nederlandse studenten binnen dit project een doctoraalstage gevolgd en is een tiental studenten onder leiding van Rinus op dit onderwerp gepromoveerd.

In 2000 startte Rinus samen met de anthropoloog Hariët de Jong een tweede succesvol project, ditmaal in El Salvador. Voor de lokale bevolking hebben bijen een belangrijke religieuze betekenis. Om die reden werkte Hariët met de mensen en Rinus met de bijen. De centrale vraag in dit project was: Wat is de bijdrage van bijen aan de instandhouding van het laatste restje tropisch bos en welke bomen zijn belangrijk als voedselplant voor de bijen? Rinus werkte tot december 2004 aan dit project; het project zelf is in 2005 afgerond. In dit project is de relatie tussen bijen en bomen maar ook die met de lokale bevolking nauwkeurig onder de loupe genomen. Verscheidene lokale en Nederlandse specialisten en studenten hebben gewerkt aan de relatie tussen de diverse soorten bomen en de aanwezige bijen. Er bleek één belangrijk plaagorganisme van de bijen in El Salvador voor te komen: een klein vliegje van de Phoridae. Het was dus ook belangrijk om na te gaan hoe dit plaagorganisme in bijenkasten kon worden bestreden en hoe besmetting kon worden voorkomen.

Rinus vertelt - terwijl hij een Nicaraguaans bijennest (als souvenir meegenomen) in de hand heeft - hoe de mensen bijen konden houden zonder dat ze last kregen van dit plaagorganisme. De lokale bevolking hield bijen in holle boomstammen die worden afgesloten met een 'houten schijf'. Het bleek dat de schadelijke vliegjes door kieren in de stam het nest binnendrongen. Door de stammen met een dikke laag modder te bestrijken werden ze kierdicht en konden belagers niet meer naar binnen. Dit was een van de successen die tijdens het onderzoek werden behaald.

Vanwege zijn blijvende entomologische belangstelling zal Rinus de komende jaren de NEV-bijeenkomsten regelmatig bezoeken. Ook is hij nog steeds actief bij de organisatie van de Entomologendag. Wat de NEV betreft: volgens hem is het een levendige vereniging met heel veel activiteiten. Binnen de NEV hoeft er van hem niet veel te veranderen. Op de zomer-, herfst- en wintervergaderingen komen altijd veel mensen af. In het verleden was het moeilijk de universitaire onderzoekers bij de vereniging te betrekken. De start van de Entomologendagen in 1989 was een gouden greep. Wat PR-werk betreft is volgens Rinus de NEV niet erg sterk. Een organisatie als de vlinderstichting is daarin veel beter. Het is jammer dat er weinig jonge leden zijn. Aan de werving van jongeren zou de vereniging mogelijk iets meer moeten doen, misschien door contact te leggen met organisaties als de Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie of de Jeugdbond voor Natuur en Milieu.

Rinus vertelt dat hoewel de twee projecten in Midden Amerika nu zijn afgesloten hij niet van plan is de komende jaren geen bijenwerk meer te doen. Hij wil nog een poosje vooruit. En er is ook nog genoeg te doen. Hij is zelfs nog betrokken bij de begeleiding van twee buitenlandse promovendi. We kunnen in de toekomst dus nog publicaties van Rinus tegemoet zien.

Summary

Rinus Sommeijer: a researcher with a passion for bees

Rinus Sommeijer became a member of the The Netherlands Entomological Society in 1970. His interest for bees awoke when he first encountered a bee swarm in his fathers' orchard. He started his biology study in 1964 in Utrecht. After he finished his study he accepted a job in the Carribean (first Trinidad, later Nicaragua) as assistant-expert for the Food and Agriculture Organization of the United Nations, where he surveyed insect species causing plagues on various crops. He returned to The Netherlands in 1976, where he got the opportunity to start research at the University of Utrecht on stingless bees in Central America, which resulted in a PhD in 1982. He subsequently supervised many Dutch PhD-students conducting research in Central America. Apart from organizing many events for the Dutch Entomological Society, he was a board member for eleven years. His resignation from the board in 2005 appeared a good reason for this interview.